

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

28 marca 2025 r.

Sąd Najwyższy w Izbie Cywilnej w składzie:

SSN Paweł Grzegorzczak (przewodniczący)

SSN Marta Romańska (sprawozdawca)

SSN Agnieszka Piotrowska

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym 28 marca 2025 r. w Warszawie
skargi kasacyjnej Bank spółki akcyjnej w W.
od wyroku Sądu Apelacyjnego w Warszawie
z 24 lutego 2022 r., I ACa 178/21,
w sprawie z powództwa R.K. i M.K.
przeciwko Bank spółce akcyjnej w W.
o zapłatę i ustalenie,

1) oddala skargę kasacyjną;

2) zasądza od pozwanego na rzecz powodów kwotę 5.400 (pięć tysięcy czterysta) zł z odsetkami w wysokości odsetek ustawowych za opóźnienie w spełnieniu świadczenia pieniężnego za czas po upływie tygodnia od doręczenia pozwanemu odpisu niniejszego orzeczenia, tytułem kosztów postępowania kasacyjnego.

Agnieszka Piotrowska

Paweł Grzegorzczak

Marta Romańska

UZASADNIENIE

Powodowie R.K. i M.K. wniesli o: (a) zasądzenie od Bank S.A. w W. na ich rzecz łącznie lub solidarnie kwoty 195.137,78 zł z odsetkami ustawowymi za opóźnienie od kwoty 188.608,44 zł od 28 kwietnia 2018 r. i od kwoty 6.533,34 zł od rozszerzenia powództwa, z czego kwoty 168.985,11 zł tytułem rat kapitałowo-odsetkowych uiszczonych na podstawie umowy kredytowej w okresie od 23 czerwca 2008 r. do 22 lutego 2013 r., kwoty 16.359,35 zł tytułem składki za ubezpieczenie na życie oraz kwoty 3.263,98 zł tytułem składki na ubezpieczenie niskiego wkładu własnego uiszczonych 15 lipca 2010 r. i 1 lipca 2013 r. oraz kwoty 6.533,34 zł tytułem dalej uiszczanych składek ubezpieczeniowych, (b) zasądzenie na ich rzecz kwoty 62.016,77 CHF z odsetkami ustawowymi za opóźnienie od kwoty 46.675,35 CHF od 28 kwietnia 2018 r. i od kwoty 15.341,42 CHF od rozszerzenia powództwa, a ewentualnie zasądzenie równowartości tych kwot, tj. 232.597,07 zł z odsetkami ustawowymi za opóźnienie od kwoty 173.556,32 zł od 28 kwietnia 2018 r. i od kwoty 59.030,75 zł od rozszerzenia powództwa, uiszczonych w okresie od 22 kwietnia 2013 r. do 22 marca 2018 r. na podstawie umowy kredytowej tytułem rat kapitałowo-odsetkowych; świadczeń tych dochodzili na podstawie art. 410 k.c. jako nienależnie spełnionych w wykonaniu nieważnej umowy kredytu, (c) ustalenie, że umowa o kredyt hipoteczny nr [...] dla osób fizycznych [...] waloryzowany kursem CHF, zawarta 17 maja 2007 r. pomiędzy powodami a B. S.A. w W., jest nieważna.

Pozwany Bank S.A. w W. wniósł o oddalenie powództwa.

Wyrokiem z 30 grudnia 2020 r. Sąd Okręgowy w Warszawie zasądził od pozwanego na rzecz powodów solidarnie kwoty 195.137,78 zł i 61.348,25 CHF z odsetkami ustawowymi za opóźnienie od kwot: 188.608,44 zł oraz 46.675,35 CHF od 28 kwietnia 2018 r. i od kwot 6.529,34 zł oraz 14.672,90 CHF od 10 października 2020 r. oraz ustalił, że zawarta pomiędzy powodami a Bank S.A. w W. (obecnie pozwany) umowa nr [...] o kredyt hipoteczny dla osób fizycznych [...] waloryzowany kursem CHF z 17 maja 2007 r., jest nieważna;

Sąd Okręgowy ustalił, że 23 kwietnia 2007 r. powodowie zwrócili się do Bank S.A. w W. o udzielenie kredytu hipotecznego w kwocie 537.420 zł na 30 lat, na

pokrycie ceny za nieruchomość gruntową. Jako walutę kredytu zaznaczyli franka szwajcarskiego (CHF). Oświadczyli, że mają wykształcenie wyższe, powód prowadzi działalność gospodarczą ze średniomiesięcznym dochodem w kwocie netto 20.250 zł, a powódka jest zatrudniona za wynagrodzeniem netto w kwocie 2.025 zł. Do wniosku dołączyli oświadczenie, że pracownik banku przedstawił im w pierwszej kolejności ofertę kredytu hipotecznego w złotym, lecz wybrali kredyt hipoteczny denominowany w CHF, mając pełną świadomość ryzyka związanego z tym produktem, a w szczególności, że niekorzystna zmiana kursu waluty spowoduje wzrost comiesięcznych rat spłaty kredytu oraz wzrost całego zadłużenia; zostali też poinformowani o jednoczesnym ponoszeniu ryzyka zmiany stopy procentowej polegającego na tym, że w wyniku niekorzystnej zmiany stopy procentowej może się zwiększyć comiesięczna rata spłaty kredytu oraz wartość całego zaciągniętego zobowiązania. Są świadomi ponoszenia obu rodzajów ryzyk związanych z wybranym produktem oraz możliwego wzrostu kosztów obsługi kredytu w wypadku niekorzystnej zmiany kursu walutowego oraz zmiany stopy procentowej; informacje te zostały im przedstawione w postaci symulacji wysokości rat kredytu.

Bank zgodził się na udzielenie powodom kredytu we wnioskowanej przez nich wysokości i 17 maja 2007 r. powodowie zawarli z nim umowę kredytu na kwotę 537.420 zł w walucie waloryzacji CHF, na okres 360 miesięcy, tj. do 22 czerwca 2037 r. Oprocentowanie kredytu na dzień wydania decyzji kredytowej wynosiło 3,45%, a marża banku 1,10%. Kwota kredytu wyrażona w walucie waloryzacji na koniec 7 maja 2007 r. według kursu kupna waluty z tabeli kursowej Bank SA wynosiła informacyjnie 241.656,54 CHF, lecz wartość kredytu wyrażona w CHF w dniu jego uruchomienia mogła być inna. Prawnym zabezpieczeniem kredytu była hipoteka kaucyjna wpisana na pierwszym miejscu do kwoty 806.130 zł na nieruchomości kredytowanej, a na okres przejściowy do czasu wpisu hipoteki - ubezpieczenie spłaty kredytu w Bank SA, a także przelew na rzecz banku praw z tytułu umowy grupowego ubezpieczenia na życie i całkowitej trwałej niezdolności do pracy [...] na warunkach określonych w oświadczeniu o przystąpieniu do umowy ubezpieczenia, przelew praw z polisy ubezpieczenia od ognia i innych zdarzeń losowych kredytowanej nieruchomości do wysokości sumy ubezpieczenia ustalonej w umowie kredytowej, nie wyższej niż kwota zobowiązania wobec banku z tytułu kredytu oraz

ubezpieczenie niskiego wkładu własnego kredytu na 36-miesięczny okres. Powodowie złożyli też oświadczenie o poddaniu się egzekucji do kwoty 1.074.840 zł.

Wypłata kredytu miała nastąpić w trzech transzach. Powodowie zobowiązali się do spłaty kapitału z odsetkami miesięcznie, w ratach kapitałowo-odsetkowych, w terminach i kwotach określonych w harmonogramie spłat sporządzanym w CHF, stanowiącym załącznik nr 1 i integralną część umowy. Raty kapitałowo-odsetkowe mieli płacić w złotych po ich przeliczeniu według kursu sprzedaży z tabeli kursowej Bank S.A., obowiązującego na dzień spłaty o godzinie 14:50. Strony ustaliły, iż wcześniejsza spłata całości kredytu lub raty kapitałowo-odsetkowej, a także spłata przekraczająca wysokość raty powoduje, że kwota spłaty jest przeliczana po kursie sprzedaży CHF z tabeli kursowej Bank S.A., obowiązującym na dzień i godzinę spłaty. Z chwilą wystawienia bankowego tytułu egzekucyjnego lub od dnia wytoczenia powództwa o zapłatę wierzytelności z umowy kredytowej, bank miał przeliczyć wierzytelności na złote po kursie sprzedaży CHF z tabeli kursowej Bank S.A. z dnia wystawienia bankowego tytułu egzekucyjnego lub wytoczenia powództwa.

15 marca 2013 r. strony aneksowały umowę kredytu i bank zapewnił powodom bez opłat możliwość zmiany waluty spłaty kredytu hipotecznego ze złotych na CHF oraz z CHF na złote. Dyspozycja zmiany waluty spłaty mogła dotyczyć wyłącznie rat wymagalnych po dniu podpisania aneksu.

W okresie od 17 maja 2007 r. do 22 czerwca 2020 r. w wykonaniu umowy powodowie uiścili na rzecz banku m.in.: kwotę 168.985,11 zł oraz 61.348,25 CHF tytułem spłaty rat kapitałowo-odsetkowych, kwotę 3.263,98 zł tytułem drugiej i trzeciej składki na ubezpieczenie niskiego wkładu własnego oraz kwotę 22.892,69 zł tytułem składek na ubezpieczenie na życie. Pismem z 4 kwietnia 2018 r. powodowie wezwali pozwanego do zwrotu kwot 191.333,06 zł oraz 46.675,35 CHF ze względu na nieważność umowy kredytu, a ewentualnie do podjęcia mediacji. Oświadczyli, że dalszych spłat kredytu będą dokonywać z zastrzeżeniem zwrotu.

Pozwany nie uznał reklamacji.

Powodowie nie prowadzą działalności gospodarczej na kredytowanej nieruchomości. Umowa z 2007 r. była ich pierwszą umową o kredyt hipoteczny. Przed

jej zawarciem powód korzystał z pomocy doradcy z firmy G., który przedstawił mu kilka ofert sugerując, iż najkorzystniejszą i najtańszą jest propozycja pozwanego. Powodowie wyrażali wolę wzięcia kredytu w złotym, jednak przekonywano ich do kredytu waloryzowanego w CHF. Bank przygotował umowę w oparciu o własne standardowe formularze. Powodowie nie mogli negocjować postanowień umowy, za wyjątkiem odnoszących się do marży i oprocentowania, nie uzyskali od pozwanego informacji o ryzykach kursowym i stopy procentowej oraz ich konsekwencjach, nie dostali wcześniej projektu umowy kredytu w celu zapoznania się z nim. Zostali poinformowani, że ubezpieczenie niskiego wkładu własnego wiąże się z niewielką opłatą i zrozumieli, że jest jednorazowa. Nie otrzymali dokumentów ani informacji od doradcy, na podstawie których mogliby sami obliczyć kolejne odnawialne składki na ubezpieczenie niskiego wkładu. Nie znali konstrukcji tego ubezpieczenia. Powodowie mają świadomość konsekwencji stwierdzenia przez sąd nieważności umowy kredytu i chcą tego.

Sąd Okręgowy ocenił, że powodowie zawierając umowę kredytu działali jako konsumenci (art. 22¹ k.c.). Umowa odpowiadała określonej w art. 69 ustawy z 29 sierpnia 1997 r. - Prawo bankowe (Dz.U. z 2024 r., poz. 1646, dalej - pr. bank.) konstrukcji kredytu. Kwota kredytu podlegająca udostępnieniu powodom została w umowie określona w złotych i w złotych powodowie mieli ją spłacać po określeniu salda zadłużenia przez przeliczenie kwoty kredytu na CHF według kursu wynikającego z aktualnej tabeli kursowej banku. Umowa nie określała zatem wprost kwoty podlegającej zwrotowi, przewidując jedynie jej ustalenie w wyniku określonych działań arytmetycznych dokonywanych przy wykorzystaniu zmiennej, tj. kursu walut. Ani umowa, ani regulamin kredytowania będący jej częścią nie określały zasad ustalania przez pozwanego kursów walut w jego tabelach, na podstawie których ustalane były kwoty podlegające ratalnemu zwrotowi z odsetkami. Bank mógł zatem w zasadzie dowolnie określić kursy walut w tabeli kursów, a następnie przy ich wykorzystaniu jednostronnie określić kwotę, którą powodowie są obowiązani mu zwrócić.

Takie ukształtowanie stosunku zobowiązaniowego – zdaniem Sądu Okręgowego – narusza jego istotę (art. 353¹ k.c.) ze względu na podporządkowanie jednej jego strony drugiej ze stron, bez zakreslenia granic tego podporządkowania.

Postanowienia umowne naruszały art. 69 pr. bank. w tym aspekcie, że ze względu na zastosowany w umowie sposób indeksacji powodowie mogli być – i w okolicznościach sprawy byli – zobowiązani do zwrócenia bankowi kwoty innej niż kwota przekazanego im wcześniej kredytu. W umowie zabrakło określenia wysokości świadczenia, do spełniania którego zobowiązani byli kredytobiorcy, tj. rat, w których mieli spłacać kredyt, ani obiektywnego i weryfikowalnego sposobu ich ustalenia. Prowadzi to do nieważności umowy zawartej przez strony jako sprzecznej z ustawą (art. 58 k.c.).

Sąd Okręgowy uznał umowę za nieważną na podstawie art. 58 § 1 k.c. w zw. z art. 69 pr. bank. w zw. z art. 353¹ k.c. W chwili zawarcia umowy nie doszło do precyzyjnego, jednoznacznego określenia kwoty kredytu, a jego ostateczna kwota nie była znana ani powodom, ani pozwanemu. Ustawowa konstrukcja kredytu zakłada, że kredytobiorca zwróci kwotę otrzymaną z odsetkami. Włączenie do umowy klauzuli waloryzacyjnej powoduje, że wysokość zobowiązania kredytobiorcy wyrażonego w walucie polskiej jest modyfikowana innym miernikiem wartości. Aby umowa kredytu była ważna w świetle art. 69 pr. bank., musi występować tożsamość pomiędzy kwotą i walutą kredytu, kwotą środków pieniężnych oddanych do dyspozycji kredytobiorcy oraz kwotą jaką kredytobiorca zobowiązany jest zwrócić bankowi wraz z odsetkami. Tych wymagań oceniana umowa nie spełniła.

Sąd Okręgowy uznał, że strony umowy zawieranej na długi czas, w tym kredytu, mogą zabezpieczyć się przed spadkiem wartości świadczeń z tej umowy przez odwołanie się do miernika ich waloryzacji (art. 358¹ § 2 k.c.), jednak w umowie kredytu udzielonego w złotych miernik ten powinien zabezpieczać przed spadkiem wartości złotego, a jego rodzaj powinien w odniesieniu do stanu gospodarki utrzymać wartość kwoty kredytu do spłaty na realnym poziomie. Indeksowanie kredytu złotowego do waluty, która zmienia kurs w oderwaniu od realnego stanu polskiej gospodarki nie spełnia takich funkcji. W czasie, kiedy waluta CHF zdrożała w relacji do złotówki dwukrotnie, żadnego porównywalnego wzrostu cen nie odnotowano na polskim rynku nieruchomości, wysokości cen innych produktów, płac czy innego wskaźnika krajowej gospodarki. Indeksacja w wersji zastosowanej w przedmiotowej umowie nie spełniała zatem swojej podstawowej funkcji. Jej instrumentalne użycie niezmiernie do realizacji celu, któremu ta instytucja ma służyć nie zasługiwało

zatem na ochronę.

Sąd Okręgowy odnotował, że rejestrze klauzul niedozwolonych prowadzonym przez Prezesa Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów wpisana jest klauzula umowna (nr 5743): „raty kapitałowo-odsetkowe oraz raty odsetkowe spłacane są w złotych po uprzednim ich przeliczeniu wg kursu sprzedaży CHF z tabeli kursowej Banku S.A. obowiązującego na dzień spłaty z godziny 14:50”, uznana za niedozwoloną na podstawie wyroku Sądu Okręgowego w Warszawie Sądu Ochrony Konkurencji i Konsumentów z 27 grudnia 2010 r., XVII AmC 1531/09, [...]. W myśl zaś art. 479⁴³ k.p.c. w zw. z art. 9 ustawy z 5 sierpnia 2015 r. o zmianie ustawy o ochronie konkurencji i konsumentów oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. poz. 1634), wyrok ten ma skutek wobec osób trzecich od chwili wpisania niedozwolonego postanowienia wzorca umowy do rejestru, co nastąpiło 5 maja 2014 r.

Sąd Okręgowy stwierdził, że tożsamy wynik przynosi indywidualna ocena stosunku prawnego istniejącego pomiędzy stronami dokonana z uwagi na okoliczności istniejące w chwili zawarcia umowy (art. 385² k.c.). Kwestionowane przez powodów postanowienie umowy nie były z nimi indywidualnie negocjowane, co upoważnia do ich skontrolowania w kontekście przesłanek ustalonych w art. 385¹ k.c. Z art. 358¹ § 2 k.c. wynika, że niedozwolone postanowienie w umowie nie wiąże konsumenta, jest eliminowane z konstrukcji danego stosunku prawnego na zasadzie *ex lege* i *ex tunc*, natomiast strony umowy są nią związane w pozostałym zakresie. Orzeczenie sądu w tym przedmiocie ma zatem charakter deklaratoryjny.

Postanowienia umowy konstruujące w umowie klauzulę waloryzacyjną, którym powodowie zarzucają abuzywność, nie dotyczą głównych świadczeń stron w rozumieniu art. 385¹ § 1 zdanie drugie k.c., gdyż w umowie kredytu za takie uważać należy postanowienia obejmujące wysokość kredytu, okres spłaty, wysokość oprocentowania i prowizji, lecz nie postanowienia dotyczące świadczeń ubocznych, czy też inne postanowienia odnoszące się pośrednio do świadczeń głównych.

Zdaniem Sądu Okręgowego, postanowienia umowy kredytowej w zakresie w jakim przewidują przeliczanie należności kredytowych według kursów ustalonych w tabeli sporządzanej przez bank kształtują prawa i obowiązki powodów sprzecznie z dobrymi obyczajami, rażąco naruszając ich interesy. Wprowadzając do umowy

klauzule waloryzacyjne oparte o kursy walut w sporządzanych przez niego tabelach, bank przyznał sobie prawo do jednostronnego regulowania wysokości rat kredytu indeksowanego do CHF. Ani umowa o kredyt, ani regulamin nie precyzują sposobu ustalania kursu wymiany walut w tabeli kursów banku. Pozwany mógł go ustalać jednostronnie, arbitralnie i wiążąco. Postanowienia umowy nie przewidują wymogu, aby wysokość kursu ustalanego przez bank pozostawała w określonej relacji do aktualnego kursu CHF ukształtowanego przez rynek walutowy lub na przykład kursu średniego publikowanego przez Narodowy Bank Polski (NBP). Z umowy nie wynikało, aby kurs z tabel banku miał być rynkowy, sprawiedliwy, czy rozsądny. Bankowi pozostawiona została pełna dowolność w wyborze kryteriów ustalania kursu CHF w tabelach kursowych, a przez to kształtowania wysokości zobowiązań powodów. Abuzowność postanowień dotyczących uprawnień banku do tworzenia tabel kursów walut w celach przeliczania świadczeń także przesądza o nieważności umowy.

Sąd Okręgowy nie podzielił zarzutu przedawnienia roszczenia majątkowego powodów, gdyż pozwany nie sprecyzował zarzutu.

Wobec nieważności umowy strony powinny sobie wzajemnie zwrócić świadczenia spełnione w jej wykonaniu (art. 410 § 1 i 2 w związku z art. 405 k.c.). W okresie od 17 maja 2007 r. do 22 czerwca 2020 r. powodowie w wykonaniu umowy uiścili na rzecz banku m.in. kwotę 168.985,11 zł oraz 61.348,25 CHF tytułem spłaty rat kapitałowo-odsetkowych, kwotę 3.263,98 zł tytułem drugiej i trzeciej składki na ubezpieczenie niskiego wkładu własnego oraz kwotę 22.892,69 zł tytułem składek na ubezpieczenie na życie. Świadczenia te Sąd Okręgowy zasądził na rzecz powodów solidarnie, gdyż w ten sposób powodowie mieli odpowiadać w stosunku do banku z umowy, z odsetkami ustawowymi za opóźnienie liczonymi od kwot: 188.608,44 zł oraz 46.675,35 CHF od 28 kwietnia 2018 r. (zgodnie z żądaniem pozwu) oraz od kwot 6.529,34 zł oraz 14.672,90 CHF od 10 października 2020 r. (tj. od dnia następującego po doręczeniu pozwanemu pisma powodów z 31 lipca 2020 r., stanowiącego rozszerzenie powództwa) (art. 455 k.c. w zw. z art. 481 § 1 k.c.). Dalej idące roszczenie odsetkowe Sąd Okręgowy oddalił. Sąd Okręgowy nie uwzględnił też w rozliczeniu kwoty 668,52 CHF, stanowiącej różnicę pomiędzy kwotą wskazaną przez powodów w tabeli rozliczeniowej, a kwotą wynikającą

z potwierdzenia operacji obciążeniowej (713,68 CHF - 45,16 CHF).

Sąd Okręgowy uwzględnił także żądanie ustalenia nieważności umowy, gdyż uznał przesłankę z art. 189 k.p.c. za spełnioną.

Wyrokiem z 24 lutego 2022 r. Sąd Apelacyjny w Warszawie zmienił wyrok Sądu Okręgowego z 30 grudnia 2020 r. w pkt 1 w ten sposób, że usunął wypowiedź o solidarności powodów jako wierzycieli zasądzonych świadczeń oraz oddalił apelację pozwanego od tego wyroku w pozostałym zakresie.

Sąd Apelacyjny zaakceptował ustalenia faktyczne Sądu Okręgowego i uzupełnił je o stwierdzenie, że przed zawarciem umowy doradca kredytowy nie pokazał powodom symulacji obrazujących rzeczywiste ryzyko wzrostu kursu CHF i wysokości miesięcznej raty w perspektywie dziesięcio- czy trzydziestoletniej ani nie uprzedził ich, że wskutek zmian kursu może dojść nawet do podwojenia raty, a co za tym idzie całego zadłużenia. Powodowie wybrali kredyt odnoszący się do waluty obcej, polegając na rekomendacjach doradcy kredytowego, który zapewniał, że będzie to dla nich najlepsze rozwiązanie i nie stanowi realnego zagrożenia.

Sąd Apelacyjny uznał, że umowa kredytu indeksowanego mieści się w ramach ogólnej konstrukcji umowy kredytu bankowego i stanowi jej możliwy wariant (art. 353¹ k.c. w zw. z art. 69 pr. bank.), a w art. 358¹ § 2 k.c. znajduje się upoważnienie dla stron umów do określenia wysokości ich świadczeń przy zastosowaniu mechanizmów waloryzacji. Pozostawienie oznaczenia świadczenia osobie trzeciej lub jednej ze stron stosunku zobowiązaniowego jest przewidziane w rozwiązaniach międzynarodowych i w prawie polskim, może być wykorzystane także w stosunkach z konsumentami.

Art. 385¹ k.c. zawiera normę szczególną w stosunku do art. 58 § 2 k.c. Przewidziana w nim sankcja zastrzeżona została na korzyść konsumenta, pozwala bowiem utrzymać umowę, zabezpieczając w szerokim zakresie jego interesy. Postanowienia umowy odwołujące się do kursów walut z tabel banku, a tym samym przyznające bankowi prawo kształtowania kursów CHF poza wiedzą i kontrolą powodów, nie dają podstaw do uznania umowy za bezwzględnie nieważną, lecz możliwą do kontroli w świetle przesłanek z art. 385¹ k.c.

Za abuzywnością kwestionowanych przez powodów postanowień o indeksacji

kredytu przemawia przede wszystkim to, że istotą kredytu waloryzowanego kursem waluty obcej jest ryzyko zmiany kursu waluty, które w przypadku deprecjacji waluty krajowej w stosunku do waluty waloryzacji kredytu w sposób nieograniczony obciąża kredytobiorcę. Z tego względu w ocenie Sądu Apelacyjnego przedmiotem oceny w aspekcie naruszenia dobrych obyczajów i interesów konsumenta (art. 385¹ § 1 k.c.) powinna być klauzula ryzyka walutowego w znaczeniu szerokim, a więc te wszystkie postanowienia umowy, których elementem jest ryzyko kursowe. Powodowie nie zostali jasno poinformowani o obciążającym ich na podstawie umowy ryzyku kursowym i o jego nieograniczonym zakresie. Takie warunki umowy narzucone przez bank we wzorcu mogą prowadzić do znaczącej nierównowagi praw i obowiązków stron ze szkodą dla konsumenta, skoro zwiększenie kapitału pozostałego do spłaty w walucie krajowej nie jest zrównoważone różnicą między stopą oprocentowania waluty obcej a stopą waluty krajowej, a istnienie takiej różnicy stanowi dla kredytobiorcy zasadniczą korzyść kredytu denominowanego w walucie obcej.

Z uwagi na niejednoznaczne sformułowanie postanowień określających główne świadczenia stron z umowy, możliwa jest ich ocena w świetle kryteriów wymienionych w art. 385¹ § 1 k.c., a jej przeprowadzenie prowadzi do wniosku, że pozwany jako profesjonalista nadużył silniejszej pozycji kontraktowej przy redagowaniu wzorca umowy. Eliminacja z umowy postanowień dotyczących ryzyka kursowego określających główne świadczenia stron prowadzi do jej upadku (wyrok Trybunału Sprawiedliwości UE z 3 października 2019 r., C-260/18, pkt 44). Sąd Apelacyjny wykluczył możliwość tzw. redukcji utrzymującej skuteczność abuzywnego postanowienia przez wypełnienie luki w umowie na podstawie art. 56 k.c. np. ustalonym zwyczajem, za który można uznać stosowanie kursu średniego NBP do wykonania zobowiązań wyrażonych w walucie obcej. Taki zabieg nie usunąłby negatywnych dla konsumentów skutków abuzywności postanowień o przeliczaniu salda i wartości spłat kredytu, a mianowicie nieograniczonego ryzyka zmiany kursu CHF. Konsumentci nadal byłiby narażeni na nieograniczone ryzyko zmiany kursu waluty przy zmienionym tylko sposobie waloryzacji umownej poprzez odesłanie do kursu średniego NBP. Zniweczony zostałby również cel odstraszający dyrektywy 93/13, na który w swoim orzecznictwie zwraca uwagę Trybunał Sprawiedliwości UE.

W konsekwencji Sąd Apelacyjny uznał zarzuty pozwanego dotyczące naruszenia art. 385¹ k.c. i art. 385² k.c. w zw. z art. 4 ust. 2 dyrektywy 93/13 za niezasadne, tak samo jak i zarzut naruszenia przepisu art. 189 k.p.c. Za niezasadne Sąd Apelacyjny uznał też zarzuty dotyczące rozliczenia się stron stosownie do art. 410 k.c., natomiast podzielił pogląd pozwanego o braku podstaw do uznania, że powodowie występują w sprawie jako wierzyciele solidarni.

W skardze kasacyjnej od wyroku Sądu Apelacyjnego z 24 lutego 2022 r. pozwany zarzucił, że wyrok ten został wydany z naruszeniem prawa materialnego, tj.: - art. 385¹ § 1 k.c. w związku z art. 4 ust. 2 Dyrektywy Rady 93/13/EWG z 5 kwietnia 1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich (Dz.Urz.U.E.L 1993 Nr 95, str. 29, dalej - dyrektywa 93/13) przez brak wyodrębnienia w umowie kredytowej stron klauzuli ryzyka walutowego oraz klauzuli spreadowej i dokonanie zbiorczej analizy zawartych w umowie postanowień składających się na klauzule indeksacyjne; - § 1 k.c. oraz w art. 3 ust. 1 dyrektywy 93/13 przez uznanie klauzul ryzyka walutowego za bezskuteczne; - art. 385' § 1 zdanie drugie k.c. w związku z art. 4 ust. 2 dyrektywy 93/13 przez zaniechanie przyjęcia, że postanowienia umowy stron przewidujące indeksację kredytu kursem waluty obcej (klauzule ryzyka walutowego) zostały sformułowane w sposób jednoznaczny; - art. 385' § 1 k.c. w związku z art. 3 ust. 1 i art. 4 ust. 1 dyrektywy 93/13 przez przyjęcie, że postanowienia umowy stron przewidujące indeksację kredytu kursem waluty obcej (klauzule ryzyka walutowego) mają charakter klauzul niedozwolonych z uwagi na brak spełnienia obowiązków informacyjnych; - art. 69 ust. 3 pr. bank., art. 65 k.c. oraz art. 358 § 2 k.c., wszystkich w związku z art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13 przez przyjęcie, że niedopuszczalne jest odwołanie się przy wykładni umowy stron do bezwzględnie obowiązującego i bezpośrednio stosowanego przepisu prawa krajowego w postaci art. 69 ust. 3 pr. bank., bądź wykładni oświadczeń woli stron w myśl art. 65 k.c., bądź też normy dyspozytywnej w postaci art. 358 § 2 k.c. w miejsce uznanych za niedozwolone postanowienia umowne klauzul spreadów walutowych odsyłających przy dokonywaniu rozliczeń w ramach stosunku umownego stron do tabel kursowych banku; - art. 189 k.p.c. przez przyjęcie, że powodowie mają interes prawny w żądaniu ustalenia nieistnienia pomiędzy stronami stosunku prawnego wynikającego z nieważnej umowy kredytu.

Pozwany wniósł o uchylenie wyroku Sądu Apelacyjnego w zaskarżonej części, jak również o uchylenie wyroku Sądu Okręgowego z 30 grudnia 2020 r. w zakresie, w jakim nie został zmieniony przez Sąd Apelacyjny i oddalenie powództwa również w zaskarżonej części, a ewentualnie o przekazanie sprawy Sądowi Okręgowemu do ponownego rozpoznania w zaskarżonej części, a ewentualnie o uchylenie wyroku Sądu Apelacyjnego w zaskarżonej części oraz o przekazanie sprawy Sądowi Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania w tej części.

Powodowie wnieśli o oddalenie skargi kasacyjnej.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

1. Konsekwencje zarządzania Izbę Cywilną Sądu Najwyższego przez osoby wadliwie powołane do pełnienia urzędu sędziego Sądu Najwyższego w postępowaniu toczącym się z udziałem Krajowej Rady Sądownictwa ukształtowanej ustawą z 8 grudnia 2017 r. o zmianie ustawy o Krajowej Radzie Sądownictwa, a następnie w wadliwe przeprowadzonych wyborach Prezesa Sądu Najwyższego kierującego pracą Izby Cywilnej zostały omówione w postanowieniach Sądu Najwyższego z 21 kwietnia 2023 r., II CSKP 1588/22 i z 1 grudnia 2023 r., III CZP 1/22 oraz wyroku Trybunału Sprawiedliwości UE z 14 listopada 2024 r., C-197/23. W nawiązaniu do tej argumentacji trzeba dostrzec, że w przypadku zarządzeń o wyznaczeniu składu orzekającego przez wadliwie powołanego Sądu Najwyższego kierującego pracą Izby Cywilnej dokonywana *de lege lata* ocena wpływu tej wadliwości na dopuszczalność merytorycznego rozpoznania sprawy przez wyznaczony skład orzekający musi uwzględniać konieczność realizowania przez Sąd Najwyższy jego zadań w kryzysowej sytuacji w wymiarze sprawiedliwości, w tym zwłaszcza konieczność zachowania rozsądnego terminu rozpoznania sprawy. Skoro strony zawiadomione o składzie, w jakim sprawa zostanie rozpoznana nie wniosły do niego zastrzeżeń, to Sąd Najwyższy uznał, że nie było przeszkód do merytorycznego rozpoznania sprawy.

2. W orzecznictwie Sądu Najwyższego aktualnie jednolicie przyjmuje się, że „interes prawny” będący przesłanką skutecznego wystąpienia z żądaniem ustalenia prawa lub stosunku prawnego (art. 189 k.p.c.) istnieje wówczas, jeżeli sam skutek, jaki wywoła uprawomocnienie się wyroku ustalającego zapewni powodowi ochronę

jego prawnie chronionych interesów, czyli definitywnie zakończy spór istniejący lub prewencyjnie zapobiegnie powstaniu takiego sporu w przyszłości. Powód ma zatem interes prawny w żądaniu ustalenia, jeżeli powództwo o ustalenie istnienia prawa jest jedynym możliwym środkiem jego ochrony, jeżeli powód może uczynić zadość potrzebie ochrony swej sfery prawnej przez samo ustalenie istnienia bądź nieistnienia stosunku prawnego lub prawa (wyrok Sądu Najwyższego z 9 lutego 2012 r., III CSK 181/11, OSNC 2012, nr 7-8, poz. 101).

Zarazem jednak wyjaśniono też w dotychczasowym orzecznictwie Sądu Najwyższego, że interes prawny nie istnieje, gdy już jest możliwe wytoczenie powództwa o świadczenie, chyba że ze spornego stosunku prawnego wynikają jeszcze dalsze skutki, których dochodzenie w drodze powództwa o świadczenie nie jest możliwe lub nie jest jeszcze aktualne (wyrok Sądu Najwyższego z 30 października 1990 r., I CR 649/90). Mimo istnienia prawa do zażądania spełnienia świadczenia (wytoczenia powództwa o świadczenie) lub skorzystania z innego środka ochrony prawnej (np. powództwa o pozbawienie wykonalności tytułu wykonawczego) interes prawny w zgłoszeniu ustalenia prawa lub stosunku prawnego istnieje, jeżeli wyrok uwzględniający żądanie świadczenia nie zapewnia pełnej ochrony prawnej dłużnikowi (zob. wyrok Sądu Najwyższego z 17 kwietnia 2015 r., III CSK 226/14). Jeżeli zatem spór o świadczenie nie może rozstrzygać o wszystkich uprawnieniach istotnych z perspektywy ochrony sfery prawnej powoda (wyrok nie będzie wyczerpywał wszystkich płaszczyzn istniejącego sporu objętego stosunkiem prawnym, którego dotyczy żądanie ustalenia), to przyjąć należy, że powód ma interes prawny w rozumieniu art. 189 k.p.c. w zgłoszeniu żądania ustalenia.

Zawarta pomiędzy stronami umowa kredytu zmierzała do związania stron długoterminowym stosunkiem prawnym, który nie został dotychczas wykonany w całości. Ustalające orzeczenie sądu w takim przypadku znosi wątpliwości stron co do skuteczności umowy i zapobiega dalszemu sporowi o roszczenia wynikające z umowy.

Oceny, czy postanowienie umowne jest niedozwolone (art. 385¹ § 1 k.c.), dokonuje się według stanu z chwili zawarcia umowy (uchwała składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z 20 czerwca 2018 r., III CZP 29/17, OSNC 2019, nr 1,

poz. 2). Wykładnia językowa art. 385¹ § 1 zdanie pierwsze k.c. nie stwarza podstaw do przyjęcia, że w ramach oceny abuzywności postanowienia istotny jest sposób jego stosowania przez przedsiębiorcę. Decydujące znaczenie ma nie to, w jaki sposób przedsiębiorca stosuje postanowienie i dla kogo jest to korzystne, lecz to, w jaki sposób postanowienie kształtuje prawa i obowiązki konsumenta. Z przepisu wynika, że przedmiotem oceny jest samo postanowienie, a więc wyrażona w określonej formie (przeważnie słownej) treść normatywna, tzn. norma lub jej element określający prawa lub obowiązki stron (zob. uchwałę siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z 20 listopada 2015 r., III CZP 17/15), a jej punktem odniesienia – sposób oddziaływania postanowienia na prawa i obowiązki konsumenta. Taka interpretacja pozostaje w zgodzie z powszechnie akceptowanym poglądem, że art. 385¹ k.c. jest instrumentem kontroli treści umowy (stosunku prawnego). To, w jaki sposób postanowienie jest stosowane, jest kwestią odrębną, do której art. 385¹ § 1 zdanie pierwsze k.c. wprost się nie odnosi (zob. uchwałę Sądu Najwyższego z 20 czerwca 2018 r., III CZP 29/17, OSNC 2019, nr 1, poz. 2). Sankcje będące konsekwencją abuzywności postanowień umownych działają ze skutkiem *ex tunc*, co oznacza, że zdarzenia o charakterze następczym w stosunku do daty zawarcia umowy zawierającej klauzulę abuzywną pozostają bez znaczenia dla takiego charakteru tych postanowień umownych (wyjątek stanowi wola konsumenta).

Wbrew zarzutom pozwanego, Sądy obu instancji dostrzegły różnicę między zawartymi w umowie klauzulą ryzyka walutowego i klauzulami przeliczeniowymi, w tym przewidującymi spread. Przy ocenie znaczenia tych klauzul dla praw i obowiązków stron umowy, Sąd Apelacyjny większe znaczenie przypisał klauzuli ryzyka walutowego, decydującej o charakterze kredytu jako waloryzowanego kursem waluty obcej, ale i wiążącej się wystawieniem powodów na niebezpieczeństwo zmian parametru waloryzacji. Założywszy, że co do zasady swoboda umów pozwala stronom odwoływać się do przeliczników mających utrzymywać wartość ich świadczeń na satysfakcjonującym je poziomie, Sąd Apelacyjny zwrócił uwagę na niebezpieczeństwa wiążące się z wprowadzeniem do umowy parametrów, na które jej strony nie mają żadnego wpływu, a przy tym z przerzuceniem na słabszą z nich wszystkich możliwych skutków niekorzystnej dla niej, gdyż nieznajdującej odbicia w stosunkach na rynku, na którym działa umowa, konsekwencji zmiany tych

parametrów. Zaakceptowanie umowy skonstruowanej z odwołaniem się do wzorca przewidującego tego rodzaju rozwiązanie wymaga spełnienia szczególnie starannie obowiązków informacyjnych przez autora wzorca.

W orzecznictwie przyjęto, że w celu zrealizowania przez bank obowiązków informacyjnych co do ryzyka walutowego i kursowego, które wiąże się dla konsumenta z zawarciem umów kredytowych indeksowanych do waluty obcej (denominowanych w walucie obcej) nie jest wystarczające stwierdzenie w umowie, że ryzyko związane ze zmianą kursu waluty ponosi kredytobiorca oraz odebranie od niego oświadczenia, zawartego we wniosku o udzielenie kredytu, o standardowej treści, iż został poinformowany o ponoszeniu ryzyka wynikającego ze zmiany kursu waluty, przyjął do wiadomości i akceptuje to ryzyko. Istnieje bowiem obowiązek ostrzegawczy instytucji finansowej, która oferując kredyt powiązany z walutą obcą kredytobiorcy, niejednokrotnie takiemu, który nie ma zdolności kredytowej do zaciągnięcia kredytu złotowego, powinna dołożyć szczególnej staranności w zakresie wyraźnego wskazania zagrożeń wiążących się z takim produktem finansowym. Zachowanie informacyjne banku powinno polegać na poinformowaniu klienta o zakresie ryzyka kursowego w sposób jednoznaczny i zrozumiale unaoczniający konsumentowi, który z reguły posiada elementarną znajomość rynku finansowego, że zaciągnięcie tego rodzaju kredytu jest bardzo ryzykowne, a efektem może być obowiązek zwrotu wielokrotnie wyższej od pożyczonej mimo dokonywania regularnych spłat (zob. wyrok Trybunału Sprawiedliwości UE z 14 marca 2019 r., C-118/17, pkt 35; wyrok Sądu Najwyższego z 27 listopada 2019 r., II CSK 483/18, OSP 2021, nr 2, poz. 7).

Obecnie w orzecznictwie Sądu Najwyższego dominuje pogląd, że klauzule kształtujące mechanizm indeksacji, zastrzeżone w umowie kredytu złotowego indeksowanego do waluty obcej (denominowanego w walucie obcej), określają główne świadczenie kredytobiorcy (zob. np. wyroki Sądu Najwyższego z 4 kwietnia 2019 r., III CSK 159/17; z 9 maja 2019 r., I CSK 242/18; z 11 grudnia 2019 r., V CSK 382/18, OSNC-ZD 2021, nr 2, poz. 20; z 21 czerwca 2021 r., I CSKP 55/21; z 3 lutego 2022 r., II CSKP 459/22). Pogląd ten uwzględnia stanowisko Trybunału Sprawiedliwości UE, w orzecznictwie którego podkreśla się, że za postanowienia umowne mieszczące się w pojęciu „głównego przedmiotu umowy” w rozumieniu art.

4 ust. 2 dyrektywy 93/13 należy uważać te, które określają podstawowe świadczenia w ramach danej umowy i które z tego względu charakteryzują tę umowę (por. wyroki TSUE z 30 kwietnia 2014 r., C-26/13, Kásler i Káslerné Rábai, pkt 49-50; z 26 lutego 2015 r., C-143/13, Matei, pkt 54; z 23 kwietnia 2015 r., C-96/14, Van Hove, pkt 33; z 20 września 2017 r., C-186/16, Andriuc i in., pkt 35). Za takie uznawane są postanowienia odnoszące się do ustalonego w walucie obcej mechanizmu waloryzacji świadczeń (określane niekiedy jako „klauzule ryzyka walutowego”), które wiążą się z obciążeniem kredytobiorcy – konsumenta ryzykiem zmiany kursu waluty i związanym z tym ryzykiem zwiększenia kosztu kredytu jak i klauzule indeksacyjne (waloryzacyjne), (zob. wyroki TSUE z 20 września 2017 r., C-186/16, Andriuc i in., pkt 37; z 20 września 2018 r., C-51/17, OTP Bank i OTP Faktoring, pkt 68; z 14 marca 2019 r., C-118/17, Dunai, pkt 48; z 3 października 2019 r., C-260/18, Dziubak, pkt 44, wyrok Sądu Najwyższego z 30 września 2020 r., I CSK 556/18).

Klauzule waloryzacyjne, które nie zostały wyrażone w umowie kredytu w sposób jasny i precyzyjny, podlegają badaniu pod kątem spełnienia przesłanek z art. 385¹ § 1 k.c. W orzecnictwie TSUE wyjaśniono, że wymagane wyrażenie warunku umownego prostym i zrozumiałym językiem nakazuje, by umowa przedstawiała w sposób przejrzysty konkretne działanie mechanizmu, do którego odnosi się ów warunek, a także, w zależności od przypadku, związek między tym mechanizmem a mechanizmem przewidzianym w innych warunkach, tak by konsument był w stanie oszacować, w oparciu o jednoznaczne i zrozumiałe kryteria, wpływające dla niego z tej umowy konsekwencje ekonomiczne. Postanowienia umowy (regulaminu), określające zarówno zasady przeliczenia kwoty udzielonego kredytu na złotówki przy wypłacie kredytu, jak i spłacanych rat na walutę obcą, pozwalające bankowi swobodnie kształtować kurs waluty obcej, mają charakter niedozwolonych postanowień umownych (zob. np. wyroki Sądu Najwyższego z 22 stycznia 2016 r., I CSK 1049/14, OSNC 2016, nr 11, poz. 134; z 4 kwietnia 2019 r., III CSK 159/17; z 7 listopada 2019 r., IV CSK 13/19; z 2 czerwca 2021 r., I CSKP 55/21; z 27 lipca 2021 r., V CSKP 49/21). Sprzeczność z dobrymi obyczajami i naruszenie interesów konsumenta polega w tym przypadku na uzależnieniu wysokości świadczenia banku oraz wysokości świadczenia konsumenta od swobodnej decyzji banku. Zarówno przeliczenie kwoty kredytu na złotówki w chwili

jego wypłaty, jak i przeliczenie odwrotne w chwili wymagalności poszczególnych spłacanych rat, służy bowiem określeniu wysokości świadczenia konsumenta. Takie postanowienia, które uprawniają bank do jednostronnego ustalenia kursów walut, są nietransparentne i pozostawiają pole do arbitralnego działania banku. W ten sposób obarczają kredytobiorcę nieprzewidywalnym ryzykiem oraz naruszają równorzędność stron.

Abuzywne klauzule indeksacyjne są od początku, z mocy samego prawa, dotknięte bezskutecznością na korzyść kredytobiorcy, chyba że następnie udzieli on świadomej i wolnej zgody na te klauzule i w ten sposób przywróci ich skuteczność z mocą wsteczną (zob. uchwałę siedmiu sędziów Sądu Najwyższego – zasada prawna – z 7 maja 2021 r., III CZP 6/21, OSNC 2021, nr 9, poz. 56). O tym, że powodowie takiej zgody nie udzielili, świadczą twierdzenia i zarzuty podnoszone przez nich w toku procesu.

Jak wyjaśniono w orzecznictwie Sądu Najwyższego, jeżeli eliminacja niedozwolonego postanowienia umownego doprowadzi do takiej deformacji regulacji umownej, że na podstawie pozostałej jej treści nie da się odtworzyć treści praw i obowiązków stron, to nie można przyjąć, iż strony pozostają związane pozostałą częścią umowy. Koresponduje to z art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13, który przewiduje, że nieuczciwe warunki w umowach zawieranych przez sprzedawców lub dostawców z konsumentami nie będą wiążące dla konsumenta, a umowa w pozostałej części będzie nadal obowiązywała strony, jeżeli jest to możliwe po wyłączeniu z niej nieuczciwych warunków (zob. np. wyroki Sądu Najwyższego z 27 lipca 2021 r., V CSKP 49/21; z 2 czerwca 2021 r., I CSKP 55/21; z 3 lutego 2022 r., II CSKP 459/22).

W wyroku z 29 kwietnia 2021 r., C-19/20, Bank BPH S.A., Trybunał Sprawiedliwości UE orzekł, że wykładni art. 6 ust. 1 i art. 7 ust. 1 dyrektywy 93/13 należy dokonywać w ten sposób, że z jednej strony nie stoją one na przeszkodzie temu, by sąd krajowy usunął jedynie nieuczciwy element warunku umowy zawartej między przedsiębiorcą a konsumentem, w wypadku gdy odstraszający cel tej dyrektywy jest realizowany przez krajowe przepisy ustawowe regulujące korzystanie z niego, o ile element ten stanowi odrębne zobowiązanie umowne, które może być przedmiotem indywidualnej kontroli pod kątem nieuczciwego charakteru. Z drugiej strony przepisy te stoją na przeszkodzie temu, by sąd odsyłający usunął jedynie

nieuczciwy element warunku umowy zawartej między przedsiębiorcą a konsumentem, jeżeli takie usunięcie sprowadzałoby się do zmiany treści tego warunku poprzez zmianę jego istoty.

Wylimitowanie z łączącej strony umowy abuzywnych postanowień umownych rodzi konieczność dokonania oceny, czy umowa w pozostałym zakresie jest możliwa do utrzymania. Sądy *meriti* rozwały tę kwestię i uznały, że obowiązywanie umowy po wyłączeniu z niej nieuczciwych warunków nie jest możliwe, co przemawia za opowiedzeniem się o jej nieważności (wyrok Sądu Najwyższego z 11 grudnia 2019 r., V CSK 382/18). Wylimitowanie abuzywnych klauzul przeliczeniowych nie prowadzi do utrzymania w mocy kredytu indeksowanego kursem CHF jako kredytu złotowego oprocentowanego według stawki LIBOR. Brak także podstaw do zastąpienia stawki oprocentowania LIBOR stawką WIBOR (wyroki Sądu Najwyższego z 10 maja 2022 r., II CSKP 285/22, z 13 maja 2022 r., II CSKP 293/22). W wyroku z 6 marca 2019 r. (C-70/17 i C-179/17, Abanca Corporación Bancaria SA i Bankia SA, pkt 54) Trybunał Sprawiedliwości UE wykluczył, aby sąd krajowy mógł zmieniać treść nieuczciwych warunków zawartych w umowach, na przykład przez odwołanie się do kursu walut stosowanego przez NBP. W orzecznictwie szeroko wypowiedziano się również o niemożności uzupełnienia postanowień umownych przy zastosowaniu art. 358 § 2 k.c. (zob. np. wyroki Sądu Najwyższego z 17 marca 2022 r., II CSKP 474/22; z 19 maja 2022 r., II CSKP 797/22).

Stwierdzenie nieważności umowy mieści się w zakresie sankcji, jaką dyrektywa 93/13 przewiduje w związku z wykorzystywaniem przez przedsiębiorcę nieuczciwych postanowień umownych. Zagwarantowana konsumentom przez przepisy tej dyrektywy ochrona ukierunkowana jest m.in. na osiągnięcie skutku prewencyjnego, o czym mowa w jej art. 7, tj. zniechęcenia przedsiębiorców do wykorzystywania w zawieranych umowach nieuczciwych postanowień umownych (zob. wyroki Trybunału Sprawiedliwości UE z 14 marca 2019 r., C-118/17, pkt 52; z 5 czerwca 2019 r., C-38/17, HS, pkt 43; z 3 października 2019 r., C-260/18, pkt 44 i 45; wyrok Sądu Najwyższego z 11 grudnia 2019 r., V CSK 382/19).

Mając powyższe na uwadze, na podstawie art. 398¹⁴ oraz – co do kosztów postępowania – art. 98 § 1, 1¹ i 3 k.p.c. w zw. z art. 398²¹ i art. 391 § 1 k.p.c., § 2 pkt 7 w związku z § 10 ust. 4 pkt 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości

z 22 października 2015 r. w sprawie opłat za radców prawnych (Dz.U. z 2023 r. poz. 1935), orzeczono jak w postanowieniu.

Agnieszka Piotrowska

Paweł Grzegorzczuk

Marta Romańska

[SOP]

[r.g.]